

О. К. Каптаренко-Черноусова

Про морський неоком Дніпровсько-Донецької западини

В 1947 р., при детальному вивченні мезозойських відкладів північної частини Дніпровсько-Донецької западини, в підшві проблематичної верхньоярської — нижньокрейдової товщі сміловської свердловини (Сумська область УРСР) автор статті виявила черепашки морських мешканців — форамініфер; вік відкладів, що вміщують ці черепашки, було визначено умовно як готерив-баремський.

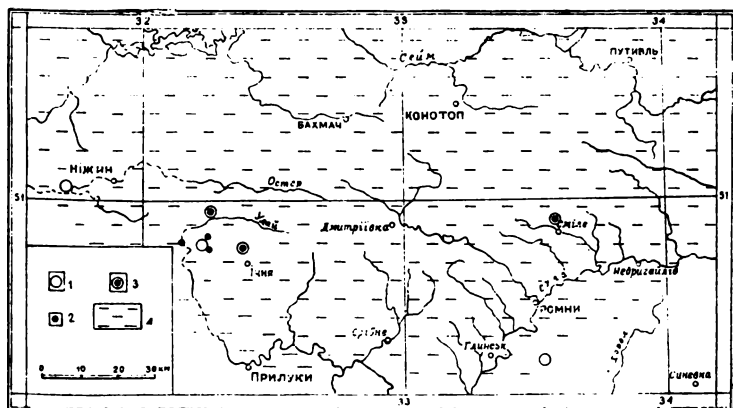
Про нижньокрейдові відклади, а тим більше про морську їх фауну до того часу було дуже обмежене уявлення, причому фауністичні дані вказувалися лише для верхнього альбу; вся остання частина проблематичної товщі вважалася як континентальна.

Несподівана знахідка форамініфер у цих відкладах викликала особливий інтерес до них і більш уважне ставлення. Однак довгий час розшуки в них форамініфер залишалися безуспішними. І тільки через десять років, тобто в 1957 р., мікропалеонтолог ЦНІЛ'у тресту «Укрнафтогеофізика» Л. С. Кишлялянец знайшла такі ж форамініфери на Ічнянській площі та Козелець-Щорсівському профілі Чернігівської області, розбурюваних трестом «Укрнафтогеофізика». Одержані нові дані підтвердили корінне залягання порід з форамініферами та дозволили збільшити площу їх поширення (див. карту).

Виникають питання про стратиграфічне положення цих відкладів, їх вік та природу. Для розв'язання цих питань необхідне дальше вивчення місцезнаходження порід з форамініферами в розрізі, аналіз видового складу форамініфер, спорово-пилкового їх складу, а також зіставлення загальних уявлень про розвиток нижньокрейдових басейнів у суміжних областях.

Породи, які містять форамініфери, відомі тільки в північній частині Дніпровсько-Донецької западини. Представлені вони сірими алевритистими глинами. Положення їх у розрізі визначається такими даними: залягають ці глини безпосередньо на верхньоярських відкладах, охарактеризованих палеонтологічно. Вкриваються вони строкатими і сірими коалінистими глинами, що мають внизу піскуваті проверстки; вище залягають сірі та темносірі вуглисті алеврити, які підстелюють сеноманські (або альб-сеноманські) відклади. В напрямку на схід і південний схід нижче глин з форамініферами з'являється друга товща строкатих глин, які за віком належать до кимеридж — титону. Загальна потужність порід, що залягають між сеноманом та описуваними глинами, подекуди досягає 100 м. Потужність глин з форамініферами незначна і в більшості випадків не перевищує однозначного числа (в Смілому вона становить не більше як 6 м; в ічнянських свердловинах № 4 — 2 м, № 12 — 4 м, № 21 — 10 м, № 30 — 25 м, № 32 — 20 м).

Видовий склад форамініфер витриманий і сталий, але за кількістю видів дуже обмежений; знайдено тільки п'ять видів. Найбільша кількість черепашок форамініфер належить піщаній формі *Haplophragmoides nonioninoides* (R e u s s). Черепашки цього виду звичайно дуже деформовані, і тільки рідкі екземпляри зберегли свою будову. Крім них, на Ічнянській площі знайдені поодинокі екземпляри піщаної форми *Trochammina globigeriniformis* (P a r k e r e t J o n e s), а з вапняних — піритизовані

Схематичне поширення морського неокому в Дніпровсько-Донецькій западині.

1 — свердловини, де зустрінуто спори та пилок; 2 — свердловини, де зустрінуто форамініфери; 3 — свердловини, де зустрінуто спори, пилок та форамініфери; 4 — область можливого поширення готерівського (баремського) моря.

ядра *Globulina* aff. *exerta* (B e r t h e l i n). *Eoguttulina* aff. *amygdala* T e r q u e m i) і *Dentalina mucronata* Neugeboren.

Перша з форм — *H. nonioninoides* повторюється в усіх свердловинах і є в даних умовах керівною, в той час як останні чотири види зустрінуті тільки в одній з свердловин.

H. nonioninoides має велике геологічне поширення. Вперше цей вид описаний з відкладів альбу Північної Німеччини, але він трапляється в усіх нижній крейді, а близькі до нього форми відомі також у верхній юрі. Проте, за літературними даними, він неодноразово наведений в списках видів, характерних для неокому — готериву або барему. Так, О. В. Мятлюк, В. С. Заспелова, Ю. П. Нікітіна вважають його за одну з частих або й керівних форм для відкладів неокому Середнього Поволжя, Общого Сирту, Ембенської нафтоносної області, Західно-Сибірської низовини, для верств з *Simbirskites* (*Speetonicerases*) *vesicolor*. О. М. Кузнецова наводить цей вид серед характерних для верхнього готериву Саратовського Правобережжя. Загальна думка зводиться до того, що максимальне поширення *H. nonioninoides* збігається з симбірськітовими верствами (2, 4, 6, 7); вік цих верств визначався як готерив або барем. Е. В. Мілановський, який приділив велику увагу питанню про вік симбірськітових верств, вирішує це питання на користь готериву [5]. Уточнюючи місцезнаходження *H. nonioninoides* у нижньокрейдових відкладах, О. В. Мятлюк називає його для глобулінової зони неокому, яка відповідає пелєциподовій світі Ембенської області, нижньому готериву (7, стор. 191). За останніми даними (8) симбірськітові верстви вміщують фауну, яка характеризує різні за віком відклади.

Чотири інших види *Trochammina globigeriniformis*, *Globulina* aff. *exerta*,

Eoguttulina amygdala, *Dentalina mucronata* також значно поширені і неодноразово були зустрінуті у відкладах різних ярусів нижньої крейди, але не можуть бути використані при уточненні віку порід.

Виходячи з наведених даних, вік описуваних глин за фауною форамініфер найбільш відповідає неокому — готериву, барему або гоґтерив—барему.

Форми, близькі за будовою до *H. nonioninoides*, зустрінуті в юрських відкладах, не тотожні нашим та описуються звичайно з знаком aff.

З метою перевірки висновку про вік породи, зробленого на підставі фауни форамініфер, було проведено паралельне вивчення спорово-пилкового складу алевритистих глин з форамініферами. Робота провадилася фахівцями Г. В. Шрамковою та О. П. Ярошенко. Як загальні висновки про спорово-пилковий спектр, так і визначення віку порід, а саме — віднесення до нижньої крейди, не зустріло заперечень ні з одного, ні з другого боку.

На думку двох дослідниць, спори представлені в основному папоротевидними з родини *Schizaceae* — рід *Ligodium*, родини *Gleicheniaceae* — рід *Gleichenia*. Рід *Aneimia* зустрічається майже в однаковій кількості з *Ligodium*. Одноманітні представники роду *Mohria*. Крім того, при відборі форамініфер траплялися макроспори, які, на думку О. П. Ярошенко, належать скоріше всього до роду *Ligodium*.

Серед пилку голонасінних переважають шпилькові з двома повітряними мішками; переважають роди *Pinus*, *Cidrus*, мало *Cupressaceae*, *Podocarpus* і *Blachyphillum*; трохи більше *Ligodium*. Пилок покритонасінних залишається поки що невизначеним.

О. П. Ярошенко, не висловлюючись категорично на користь готеривського чи баремського віку ічнянських глин, встановлює низку спільних форм спор та пилку з готерив-баремськими відкладами Північно-Західного Кавказу (басейн р. Пшехи) (таблиця).

Склад спор і пилку з відкладів готерив—барему р. Пшехи та ічнянської площі наведено в таблиці.

Хоч наведені дані остаточно не вирішують належності алевритистих глин до готериву чи барему, проте вони і не суперечать такому висновку; неокомський їх вік не викликає сумнів.

Простежимо історію формування Дніпровсько-Донецької западини і суміжних місцевостей в період, на який припадає формування описуваних відкладів. Як відомо, в кімеридзький вік починаються досить сильні горотворчі рухи, які приводять до підняття докембрійського фундаменту і прилягаючих до нього частин території. Море поступово відступає з Дніпровсько-Донецької западини.

Нова велика трансгресія супроводжується наступом альбського моря. В період між кімеридзьким і альбським віком Російська платформа не знаходиться в стані спокою; відмічається ще одна, менша за розмірами, трансгресія, яка досягає свого максимуму на початку формування відкладів з *Simbirskites vesicolor*. В цей час під рівень моря занурюється Оксько-Цінський вал і Донсько-Медведицьке підняття; море поширюється і наближається до верхньої течії Дніпра [1. 9].

Можливо, що відклади алевритистих глин відбивають короточасне захоплення трансгресією цього моря північної окраїни Дніпровсько-Донецької западини.

Про характер басейну свідчить область поширення морських глин і склад форамініфер. Відклади з форамініферами були виявлені тільки в північній частині западини: в найбільш південних свердловинах появляються піщані форамініфеори, в напрямку на північ склад їх поповнюється вапняними. Піщані форамініфеори, як вказують численні спостереження, є авангардом при трансгресії. Вони легше від вапняних витримують зміни солоності води, що дозволяє їм стати першими мешканцями на нових захоп-

	р. Пшеха			УРСР		
	№ 4208	№ 4199	№ 1935	Св. № 4 718-720	Св. № 30 241-252,44	Св. № 30 225,4-231,4
Спорні плаунів і папоротей						
<i>Selaginella multiradiata</i> Verb.	—	—	—	0	—	—
<i>S. kenensis</i> Kov.	—	—	—	—	—	—
<i>Lycopodium parvireticulatum</i> (Naum.) Bolch.	—	—	—	—	—	—
x) <i>Coniopteris</i> sp.	0	0	0	0	0	0
<i>Gleichenia laeta</i> Bolch.	0	0	0	0	—	0
<i>Dicksonia densa</i> Bolch.	—	—	—	—	—	—
<i>Osmunda jurassica</i> K—M.	—	0	—	—	0	—
<i>Lygodium</i> aff. <i>mirabilis</i> Bolch.	0	—	—	—	—	—
x) <i>L. subsimplex</i> (Naum.) Bolch.	—	0	0	—	—	—
x) <i>L. asperatum</i> Bolch.	—	0	0	—	—	—
x) <i>L. smithianiformis</i> Bolch.	—	0	—	—	—	—
x) <i>L. splendidum</i> Bolch.	—	—	—	—	—	—
x) <i>L. ciliatus</i> sp. nov.	—	0	—	—	—	—
x) <i>L. magnituberculatum</i> Bolch.	—	—	0	—	—	—
<i>L. grandis</i> Bolch.	—	—	—	—	—	—
<i>L. torosus</i> sp. nov.	—	—	—	—	—	—
x) <i>Aneimia dorsostrata</i> Bolch.	—	0	—	—	—	—
x) <i>A. exiloides</i> Bolch.	—	0	—	—	—	—
x) <i>A. tripartita</i> Bolch.	—	—	0	—	—	—
x) <i>A. macrorhiza</i> Bolch.	—	0	—	—	—	—
x) <i>A. aff. tomentosa</i> (Sav.)	—	0	—	—	0	—
x) <i>A. pseudaurifera</i> Bolch.	—	0	—	—	—	—
x) <i>Mohria tersa</i> K—M.	—	0	—	—	—	—
x) <i>M. striata</i> Bolch.	—	0	0	—	—	—
x) <i>M. mediostriata</i> Bolch.	—	0	—	0	—	—
x) <i>Mohria</i> sp.	—	0	—	—	—	—
x) <i>Schizae mediololeata</i> Bolch.	—	0	—	0	—	—
x) <i>Schizaeae</i> sp.	—	0	—	—	—	—
x) <i>Leiotriletes gradatus</i> Bolch.	—	0	—	0	—	—
<i>L. pallescens</i> Bolch.	—	—	—	0	—	—
x) <i>L. stelloides</i> Bolch.	—	0	—	—	—	—
x) <i>Brochotriletes vulgaris</i> Naum.	—	0	0	0	—	—
x) <i>Chomotriletes reduncus</i> Bolch.	—	0	—	—	—	—
x) <i>Ch. diffractus</i> sp. nov.	—	0	—	0	—	—
x) <i>Stenozonotriletes gibbosus</i> sp. nov.	—	0	—	0	—	—
Пилок голонасінних						
x) <i>Caytonia oncodes</i> (Harris) Bolch.	—	0	—	—	0	0
x) <i>Ginkgo parva</i> (N.) Bolch.	0	0	—	0	—	—
x) <i>Podosamites larinus</i> (N.) Bolch.	—	0	0	—	—	—
x) <i>Brachyphyllum</i> sp.	0	—	—	—	—	—
x) <i>Pagiophyllum connivens</i> (Vend.)	—	0	—	—	—	—
<i>Cedrus pachyderma</i> Zauer.	—	—	—	—	—	—
x) <i>Pinus concessa</i> Bolch.	—	—	0	0	—	—
<i>P. subconcinna</i> Bolch.	—	—	—	—	0	—
<i>P. aequalis</i> (Naum.) Bolch.	—	—	—	0	—	—
<i>P. vulgaris</i> Bolch.	—	—	—	0	—	—
x) <i>Podocarpus cretacea</i> (N.) Bolch.	—	0	0	—	0	—
Невизначені покритонасінні	—	—	—	0	0	0

лених морем площах. Мілководними мешканцями є також і поліморфніди, які збереглися тут тільки у вигляді ядер. Такий склад форамініфер дозволяє розглядати описувані глини як наслідок короткочасного захвату береговою лінією моря північної окраїни Дніпровсько-Донецької западини.

* Форми, характерні в основному для барему; багато з них трапляється в готериві.

При написанні цієї статті мені допомогли Л. С. Кишлялянци, яка передала мені наслідки відбору мікрофауни, О. П. Ярошенко та Г. В. Шрамкова, які провели дослідження спорово-пилкового складу порід з форамініферами, а також керівники тресту «Украфтогеофізика» передачею численних зразків з свердловин. Користуючись нагодою, висловлюю всім зазначеним особам та організації свою щирю подяку.

Все наведене вище приводить до таких висновків.

1. У підосві проблематичної верхньоярської — нижньокрейдової товщі північної частини Дніпровсько-Донецької западини залягають, безсумнівно, нижньокрейдові відклади; таким чином, вся проблематична товща сірих, строкатих та вуглистих піщано-глинистих відкладів може бути датована за віком як нижня крейда. В напрямку на схід і південний схід нижче глин, аналогічних описаним, залягає друга товща строкатих глин, які належать за віком до кімеридж—титону.

2. Вік алевроитистих глин з форамініферами, які підстелюють проблематичну товщу, орієнтовно може бути визначений як готеривський або баремський.

3. Залягання глин з форамініферами безпосередньо на відкладах верхньої юри свідчить про розмив, який відбувався в період між оксфордом (або нижнім кімериджем) та готеривом (або баремом).

4. На підставі видового складу форамініфер і малої потужності порід, що їх вміщують, можна зробити висновок про короткочасний захват морем невеликої ділянки північної окраїни Дніпровсько-Донецької западини та розвиток відкладів прибережної зони.

5. За віком найбільш припустиме зіставлення морського неокому північної окраїни Дніпровсько-Донецької западини з симбірськитовими верствами Оксько-Цінського валу і Донсько-Медведицького підняття, що відповідають готеривському або баремському віку.

6. Наведені дані відкидають безпідставні твердження деяких геологів про юрський вік нижньої частини «проблематичної верхньоярської—нижньокрейдової товщі» — північної частини Дніпровсько-Донецької западини.

Опис видів форамініфер

Родина Lituolidae

Рід *Haplophragmoides*

Haplophragmoides nonioninoides (R e u s s) 1863

Таблиця, рис. 5а, б; 6

- 1862 *Haplophragmium nonioninoides* R e u s s. Sitz. Akad. Wiss. Wien, т. 46, стор. 30, табл. 1, фіг. 8.
1892 *Haplophragmium nonioninoides* C h a p m a n, Journ. Roy. Micr. Soc. 2, стор. 321, табл. 5, фіг. 9 а, в.
1939 *Haplophragmoides nonioninoides* М я т л ю к, Труды НГРИ, сер. А, в. 120, стор. 40, табл. 1, рис. 1, 2, 3.
1948 *Haplophragmoides nonioninoides* З а с п е л о в а, Труды ВНИГРИ, нов. сер., в. 31, стор. 196.
1949 *Haplophragmoides nonioninoides* С у б б о т і н а, Труды ВНИГРИ, нов. сер., в. 34, стор. 25, табл. 1, рис. 14, 15.

Оригінал в колекції ІГН АН УРСР за № 514; с. Сміле, Сумської області УРСР; свердловина № 1.

Опис даного виду неодноразово був поданий у радянській літературі.

Р о з м і р и. Найбільший діаметр — 0,70 мм; товщина — 0,26 мм.

З а г а л ь н і з а у в а ж е н н я. Черепашки звичайно дуже деформовані; лише окремі екземпляри зберігають свою первинну будову. Деформація відбувається в самих різних напрямках: сплюснені по площі симетрії, в ускісному напрямку, по вдавненості центральної частини камер, по периферичній частині швів тощо. В залежності від напрямку і ступеня

деформації черепашки мають різну форму та різний ступінь опуклості. Черепашки збудовані з дрібнозернистого матеріалу, поверхня їх шорстка. В будові черепашок змінюються кількість камер, ступінь опуклості, чіткість швів, часточковість периферичного краю, висота устьової поверхні. Кількість камер коливається від 8 до 12, переважно буває понад 10. Останні дві—чотири камери в одних екземплярах досягають своїм внутрішнім краєм пупкової області, в інших — вирівнюються та наближаються внутрішньою частиною до периферичного краю. Пупкова область вдавнена. Периферичний край часточковий або ж нечасточковий; висота устьової поверхні підноситься високо над периферичним краєм передостаннього звороту або невисока. Розміри черепашок коливаються у великих межах — від 0,40 до 0,70 мм.

Порівняння. *H. nonioninoides* широко відома в літературі. За будовою більшість описаних черепашок майже тотожна з вперше описаними Рейссом та наведеними іншими авторами. Невеликі зміни відбуваються в розмірах черепашок, ступені їх шорсткості та структурі стінок, що залежить від умов існування.

Геологічний вік. *H. nonioninoides* дуже поширена форма. Вперше описана вона Рейссом з альбських відкладів Північної Німеччини; згодом Бертелін (1880) наводить її для альбу Франції, Чепмен — для альбу Англії.

В межах СРСР вона найчастіше зустрічається у відкладах неокому; описана з неокомських темних глин Темирського району (Л. Г. Дайн); у великій кількості екземплярів зустрінуто у верствах з *Simbirskites vesicolor* барему Середнього Поволжя і Обшого Сирту (О. В. Мятлюк). Дуже численна ця форма в неокомі, апті і альбі Західно-Сибірської низовини та, за В. С. Заспеловою, є керівною для неокому цієї низовини. О. М. Кузнецова (1956) наводить її як одну з найбільш характерних для верхнього готериву Саратовського Правобережжя.

Поширення. *H. nonioninoides* трапляється у великій кількості черепашок в підшві проблематичної верхньоюрської — нижньокрейдової товщі північної окраїни Дніпровсько-Донецької западини, нижче строкатих глин і вище верхньоюрських відкладів. Зрідка її супроводять *Trochammina globigeriniformis*, *Dentalina mucronata*, *Eoguttulina communis*, *E. soriria*.

Родина Trochamminidae

Під Trochammina

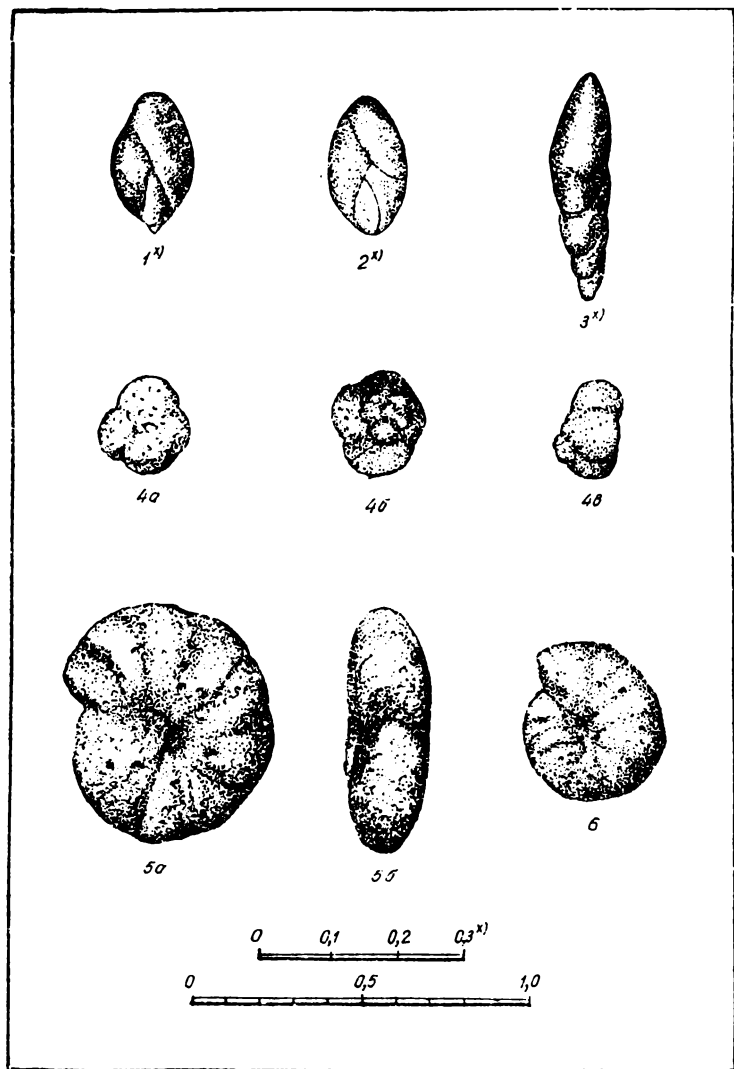
Trochammina globigeriniformis (Parker et Jones) 1865

Таблиця, рис. 4 а, б, в

- 1865 *Lituola nautiloidea* Lamarck var *globigeriniformis* Parker et Jones, Phil. Trans., т. 155, стор. 407, табл. 15, фір. 46, 47.
1890 *Haplophragmium globigeriniformis* Haesler, Abh. Schweiz. Pal. Ges. т. 17, стор. 36, табл. 4, фір. 13, 17.
1892 *Haplophragmium globigeriniformis* Chapman, Journ. Roy. Micr. Soc., ч. 2, стор. 324, табл. 5, фір. 24.
1937 *Trochammina globigeriniformis* Bartenstein et Brand, Abh. Senkenb., Naturforsch. Ges., т. 439, стор. 189, табл. I A, фір. 21; табл. 4, фір. 13; табл. 5, фір. 76.

Оригінал в колекції ІГН АН УРСР за № 513; м. Ічня, Чернігівської області УРСР, свердловина № 21.

Опис. Черепашка маленька, трохоїдна, складається з двох обертів. Ранній оберт неясний, має малий діаметр, складається з п'яти-шести камер; в пізньому оберті діаметр значно більший; складається він з чотирьох опуклих камер. Перші три камери майже однакових розмірів, остання більша від них. Устя в основі устьової поверхні трохи простягається на черевний бік. Периферичний край заокруглений. Черепашка сірого кольору, зцементована з дрібнозернистого матеріалу; поверхня шорстка.

Таблиця

1 — *Globulina exerta* (Berthelin), м. Ічня, Чернігівської області; 2 — *Eoguttulina* aff. *amigdalae* Terquem, м. Ічня, Чернігівської області; 3 — *Dentalina mucronata* Neugeboren, м. Ічня, Чернігівської області. 4 a, б, в — *Trochammina globigeriniformis* (Parker et Jones), м. Ічня, Чернігівської області. 5 a, б; 6 — *Haplophragmoides nonioninoides* (Reuss), с. Сміле, Сумської області.

Розміри. Діаметр — 0,13 мм; товщина — 0,10 мм.

Загальні зауваження та порівняння. Черепашка зберігає всі основні риси описаного раніше виду. Загальною формою та малими розмірами вона відповідає однойменній формі, описаній Чепменом з альбських відкладів Англії.

Геологічний вік. *T. globigeriniformis* належить до дуже поширених за геологічним віком форамініфер. Під цією назвою в літературі описані форми від юри і до сучасних.

Поширення. *T. globigeriniformis* трапляється дуже рідко в підшві проблематичної верхньоярської — нижньокрейдової товщі разом з *Haplophragmoides nonioninoides*.

Родина Lagenidae

Рід *Dentalina*

Dentalina mucronata Neugeboren, 1856

Таблиця, рис. 3

1856 *Dentalina mucronata* Neugeboren, Denkschr. Akad. Wiss. Wien, т. 12, стор. 83, табл. 3, fig. 8—11.

1890 *Nodosaria* (D.) *mucronata* Burrow, Sherborn et Bailey, Journ. Roy. Micr. Soc., стор. 557, табл. 9, fig. 31.

1893 *Nodosaria* (D.) *mucronata* Chapman, Journ. Roy. Micr. Soc., ч. 4, стор. 590, табл. 9, fig. 2.

1937 *Dentalona mucronata*, Bartenstein et Brand, Abh. Senkenb. Naturforsch. Ges., т. 439, стор. 138, табл. 10, fig. 16; табл. 11 В, fig. 5а, b; табл. 12 В, fig. 4а, b.

Оригінал в колекції ІГН АН УРСР за № 512; м. Ічня, Чернігівської області УРСР, свердловина № 21.

Опис. Знайдено піритизоване ядро черепашки; форма його витягнута, загострена на проксимальному кінці; в напрямку до устя поступово розширюється і закінчується дуже ускісеною устьовою поверхнею. Камери чотири; по мірі росту вони швидко збільчуються в розмірах, опуклі, ширина їх перебільшує висоту. Шви поглиблені. Устя знаходиться на загостреному кінці останньої камери з спинного боку.

Розміри. Висота — 0,33 мм; найбільша ширина — 0,11 мм.

Порівняння. Описуване ядро відповідає зображенню, наведеному Чепменом під назвою *D. mucronata* для Фолкстона Англії; повторюється загальна форма, співвідношення розмірів камер, форма устьового кінця. Відрізняється описуване ядро від форми Чепмена заглибленнями, що відповідають швам, та тупим проксимальним кінцем, що може бути віднесено за рахунок видлуготування вапняної стінки черепашки.

Геологічний вік. *D. mucronata* вперше описана з третинних відкладів; відома з альбів Англії.

Поширення. Знайдено одне ядро в підшві проблематичної верхньоярської-нижньокрейдової товщі м. Ічня разом з *H. nonioninoides*.

Родина Polymorphinidae

Рід *Globulina*

Globulina aff. *exerta* (Berthelin)

Таблиця, рис. 1

Оригінал в колекції ІГН АН УРСР за № 511; м. Ічня, Чернігівської області УРСР.

Опис. Знайдено піритизоване ядро невеликого розміру має овальну форму; максимально розширене в середній частині, в напрямку до кінців

повільно звужується та має трохи загострений проксимальний кінець і тупий устьовий. Камери три, слабо опуклі; остання з них найбільша та перекриває більшу частину двох попередніх. У поперечному перетині черепашки широкий овал.

Розміри. Висота — 0,22 мм; максимальна ширина — 0,12 мм.

Порівняння. За умовами збереження (ядро) важко ототожнювати описувану форму з зображеннями і описами цілих черепашок, проте спостерігається чимала схожість її з *Globulina exerta*, описаною Г. Бертеліном (1880, *Polymorphina exerta*, сер. 3, т. I, стор. 57, табл. 4, фіг. 22—23) з альбу Франції та Е. Таппан (1943, *Globulina exerta*, стор. 504, табл. 80, фіг. 36, 37), що дозволяє визначити ядро під тією назвою *G. exerta*, як аф.

Геологічний вік. *G. exerta* неодноразово була описана з крейдових відкладів Західної Європи і Америки.

Поширення. Описуване ядро знайдено разом з *H. nonioninoides* та іншими супроводжуваними його видами на Ічнянській площі.

Під *Eoguttulina*

Eoguttulina aff. *amygdala* T e r q u e m, 1874

Таблиця, рис. 2

Оригінал загублено.

Опис. Піритизоване ядро невеликого розміру; форма овальна, проксимальний та устьовий кінці заокруглені. Камери чотири; по мірі нарощування вони мало збільшуються в розмірах, а остання коротша від передостанньої. Шви невідпаяні, знаходяться на поверхні ядра. Поперечний перетин черепашки — широкий овал.

Розміри. Висота — 0,21 мм; максимальна ширина — 0,11 мм.

Порівняння. За загальною формою, розташуванням камер, поперечним перетином ядро відповідає описаній О. Терквемом під назвою *Polymorphina amygdala* (1874, стор. 301, табл. 32, фіг. 28—30).

Геологічний вік. *E. amygdala* вперше була описана з середньоярських відкладів Франції та згодом з нижнього Ельзасу. В Дніпровсько-Донецькій западині вона траплялась у відкладах нижнього келовею.

Поширення. *E. amygdala* зустрінуто тільки у вигляді ядра поруч з *H. nonioninoides*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архангельский А. Д., Геологическое строение СССР, Западная часть. Изд-во Л.—М., 1934.
2. Заспелова В. С., Фораминиферы верхнеюрских и меловых отложений Западно-Сибирской низменности, Труды ВНИГРИ, нов. сер., в. 31, 1948.
3. Каптаренко-Черноусова О. К., Меловые отложения Днепровско-Донецкой впадины и северо-западных окраин Донбасса, Геологическое строение и газонефтеносность Днепровско-Донецкой впадины и северо-западных окраин Донбасса, К., 1954.
4. Кузнецова А. М., Стратиграфия нижнемеловых отложений Саратовского Правобережья по фауне фораминифер. Автореферат канд. диссертации, Саратовский ун-т, 1956.
5. Милановский Е. В., О возрасте симбирских слоев и белемнитовой толщи Поволжья. Бюллетень МОИП, отд. геол., т. XVIII (1), 1940.
6. Мятлюк Е. В., Фораминиферы верхнеюрских и нижнемеловых отложений Среднего Поволжья и Общего Сырта. Труды ИГРИ, сер. А, в. 120, 1933.
7. Мятлюк Е. В., Материалы к монографическому изучению фауны фораминифер нижнемеловых отложений Южно-Эмбенского нефтеносного района, Труды ВНИГРИ, нов. сер., в. 34, 1949.
8. Сазонов Н. М., Унифицированная схема стратиграфии нижнемеловых отложений Русской платформы, Труды Всесоюз. созздания по разработке унифицированной схемы стратиграфии мезозойских отложений Русской платформы, 1956.
9. Страхов Н. М., Основы исторической геологии, ч. II, 1948.
10. Субботина Н. Н., Микрофауна меловых отложений южного склона Кавказа, Труды ВНИГРИ, Нов. сер., в. 34, 1949.
11. Berthelin G., Mémoire sur les Foraminifères fossiles de l'étage Albien de Monclay (Doubs), Mém. Soc. Géol. France, sér. 3, vol. I, 1880.

12. Burrows H., Sherborn C. and Bailey O., The Foraminifera of the Red Chalk of Yorkshire, Norfolk and Lincolnshire, Journ. Roy. Micr. Soc., 1890.
13. Chapman F., The Foraminifera of the Gault of Folkestone, Journ. Roy. Micr. Soc., pt. 2, 1892.
14. Neugeboren J., Die Foraminiferen aus der Ordnung der Steinhostegier, von Ober-Lapugy in Siebenburgen, Denkschr. Akad. Wiss. Wien, vol. 12, 1856.
15. Tappan H., Foraminifera from the Duck Creek Formation of Oklahoma and Texas, Journ. Pal., vol. 17, № 5, 1943.
16. Terquem O., Les Foraminifères du système oolithique, Mém. Acad. Imp. Metz, pt. 4, 1874.

О. К. Каптаренко-Черноусова

О морском неокме Днепровско-Донецкой впадины

Резюме

Вопрос о нижнемеловых отложениях Днепровско-Донецкой впадины до последнего времени остается неясным вследствие бедности их палеонтологическими остатками. Если имеются некоторые данные об отложениях альба, то до сих пор неизвестны таковые для более низких горизонтов. В последние годы О. К. Каптаренко-Черноусова (1947) и Л. С. Кишлялец (1957) обнаружили в основании так называемой проблематической верхнеюрской — нижнемеловой толщи северной части впадины фораминиферы в составе: *Haplophragmoides nonioninoides* (Reuss), *Trochammina globigeriniformis* (Parker et Jones), *Dentalina mucronata* Neugeboren, *Globulina* aff. *exerta* (Berthelin), *Eogutulina* aff. *amygdala* (Terquem).

По такому составу фораминифер возраст породы может быть ориентировочно определен как нижний мел, точнее — готерив или баррем. Против такого вывода не встречается возражений и со стороны спорово-пыльцевого состава, изучавшегося одновременно двумя специалистами — Г. В. Шрамковой и О. П. Ярошенко. Обычно аналогичные комплексы фораминифер, спор и пыльцы сопровождают отложения с *Simbirskites vesicolor*, относимые то к готериву, то к баррему.

Работа, произведенная микропалеонтологами и споровиками, приводит к следующим выводам:

1. В основании проблематической верхнеюрской-нижнемеловой толщи северной части Днепровско-Донецкой впадины залегают несомненно нижнемеловые отложения; таким образом вся проблематическая толща серых, пестроцветных и углистых песчано-глинистых отложений может быть датирована как нижний мел.

2. Возраст алевитистых глин с фораминиферами, подстилающих проблематическую толщу, ориентировочно может быть определен как готеривский или барремский.

3. Залегание слоя с фораминиферами непосредственно на отложениях верхней юры свидетельствует о размыве, имевшем место в период между оксфордом (или нижним кимериджем) и готеривом (или барремом).

4. На основании видового состава фораминифер и малой мощности содержащих их пород можно сделать вывод о кратковременном захвате морем небольшого участка северной окраины Днепровско-Донецкой впадины и развитии здесь отложений прибрежной зоны.

5. По возрасту наиболее сопоставляемы отложения морского неокома северной окраины Днепровско-Донецкой впадины с симбирскитовыми слоями Окско-Циннского вала и Доно-Медведицкого поднятия, соответствующими готеривскому или барремскому времени.

6. Приведенные данные отбрасывают безосновательные утверждения некоторых геологов о юрском возрасте нижней части «проблематической верхнеюрской — нижнемеловой толщи» севера Днепровско-Донецкой впадины.

В конце статьи приводится описание пяти видов фораминифер.